

Βαλκανικοί Πόλεμοι

Για πιο αναλυτική περιγραφή των επιχειρήσεων, δείτε: Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος, Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος.

Οι **Βαλκανικοί Πόλεμοι** ήταν δύο πόλεμοι που έγιναν στα Βαλκάνια τα έτη 1912-1913. Τέσσερα βαλκανικά κράτη νίκησαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πρώτο πόλεμο και ένα από αυτά, η Βουλγαρία, ηττήθηκε στον δεύτερο πόλεμο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχασε το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειάς της στην Ευρώπη. Η Αυστροουγγαρία, αν και δεν συμμετείχε στον πόλεμο, έγινε σχετικά πιο αδύναμη, καθώς μια πολύ διευρυμένη Σερβία πίεζε για την ένωση των Νότιων Σλαβικών λαών. Ο πόλεμος όρισε το σκηνικό για τη Βαλκανική κρίση του 1914 και έτσι λειτούργησε ως «προανάκρουσμα του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου».

Στις αρχές του 20ού αιώνα η Ελλάδα, η Βουλγαρία, το Μαυροβούνιο και η Σερβία είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους από την Οθωμκόμενη Αυτοκρατορία, αλλά μεγάλα τμήματα των εθνικών τους πληθυσμών παρέμεναν ακόμη υπό Οθωμανική κυριαρχία. Το 1912 οι χώρες αυτές σχημάτισαν τον Βαλκανικό Συνασπισμό. Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος είχε τρεις κύριες αιτίες:

1. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία αδυνατούσε να μεταρρυθμιστεί, να κυβερνήσει ικανοποιητικά ή να ασχοληθεί με τον αυξανόμενο εθνικισμό των διαφόρων λαών της.
2. Οι Μεγάλες Δυνάμεις διαφωνούσαν μεταξύ τους και απέτυχαν να εγγυηθούν ότι οι Οθωμανοί θα πραγματοποιήσουν τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Αυτό οδήγησε τα βαλκανικά κράτη να επιβάλουν τη δική τους λύση.
3. Το σημαντικότερο ήταν ο σχηματισμός του Βαλκανικού Συνασπισμού και η πεποίθηση των μελών του ότι θα μπορούσαν να νικήσουν τους Τούρκους.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχασε όλα τα ευρωπαϊκά εδάφη της στα δυτικά του ποταμού Έβρου, ως αποτέλεσμα των δύο Βαλκανικών Πολέμων, που έτσι καθόρισαν τα σημερινά δυτικά σύνορα της Τουρκίας. Άρχισε μια μεγάλη εισροή Τούρκων στα ενδότερα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τις απωλεσθείσες περιοχές. Μέχρι το 1914 η απομένουσα περιοχή-πυρήνας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας γνώρισε αύξηση πληθυσμού περίπου 2,5 εκατομμυρίων λόγω της πλημμύρας της μετανάστευσης από τα Βαλκάνια.

Τα Βαλκάνια πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους

Χάρτης με τις μεταβολές των συνόρων κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (η πράσινη γραμμή δείχνει τα αρχικά οθωμανικά όρια).

Οι πολίτες της Τουρκίας θεωρούν τους Βαλκανικούς Πολέμους ως μια μεγάλη καταστροφή (*Balkan harbi faciasi*) στην ιστορία του έθνους τους. Η απροσδόκητη ήττα και η ξαφνική απώλεια των ευρωπαϊκών εδαφών, όπου κυριαρχούσε η Τουρκία, αποτέλεσαν ένα ψυχotraυματικό γεγονός μεταξύ πολλών Τούρκων που λέγεται ότι προκάλεσε την τελική κατάρρευση της ίδιας της αυτοκρατορίας μέσα σε πέντε χρόνια. Ο Ναζίμ Πασάς, Αρχηγός του Επιτελείου του Οθωμανικού Στρατού, θεωρήθηκε υπεύθυνος για την αποτυχία και δολοφονήθηκε στις 23 Ιανουαρίου 1913 κατά το Οθωμανικό Πραξικόπημα του 1913.

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος ξεκίνησε όταν τα κράτη-μέλη του Συνασπισμού επιτέθηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στις 8 Οκτωβρίου 1912 και έληξε οκτώ μήνες αργότερα με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου στις 30 Μαΐου 1913. Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος ξεκίνησε στις 16 Ιουνίου 1913. Τόσο η Σερβία όσο και η Ελλάδα, με το επιχείρημα ότι ο πόλεμος είχε παραταθεί, απέρριψαν σημαντικά στοιχεία της προπολεμικής συνθήκης και διατήρησαν υπό την κατοχή τους όλες τις περιοχές που είχαν καταλάβει και που έπρεπε να χωριστούν σύμφωνα με συγκεκριμένα προκαθορισμένα όρια. Βλέποντας τη συνθήκη να καταπατείται, η Βουλγαρία δυσαρεστήθηκε από τη διανομή των εδαφικών κερδών στη Μακεδονία (που έγινε μυστικά από τους πρώην συμμάχους της, τη Σερβία και την Ελλάδα) και ξεκίνησε στρατιωτική δράση εναντίον τους. Οι υπέρτεροι αριθμητικά ενωμένοι Σερβικός και Ελληνικός στρατοί απέκρουσαν τη βουλγαρική επίθεση και αντεπιτέθηκαν στη Βουλγαρία από τα δυτικά και τα νότια. Η Ρουμανία, χωρίς να έχει συμμετάσχει στη σύγκρουση, είχε άθικτα στρατεύματα για να επιτεθεί και εισέβαλε στη Βουλγαρία από τον βορρά, παραβιάζοντας μια ειρηνευτική συνθήκη μεταξύ των δύο κρατών. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία επίσης επιτέθηκε στη Βουλγαρία και προέλασε στη Θράκη ανακαταλαμβάνοντας την Αδριανούπολη. Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου που ακολούθησε η Βουλγαρία έχασε τα περισσότερα από τα εδάφη που είχε κερδίσει κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, ενώ αναγκάστηκε ακόμη να παραχωρήσει στη Ρουμανία το πρώην οθωμανικό νότιο τρίτο της επαρχίας της Δοβρουτσάς.

Ιστορικό υπόβαθρο

Το ιστορικό υπόβαθρο των πολέμων έγκειται στην ανολοκλήρωτη εμφάνιση εθνικών κρατών στα ευρωπαϊκά εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Η Σερβία είχε αποκτήσει σημαντικά εδάφη κατά τον Ρωσοτουρκικό Πόλεμο, 1877-1878, ενώ η Ελλάδα απέκτησε τη Θεσσαλία το 1881 (αν και επέστρεψε ένα μικρό τμήμα της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1897) και η Βουλγαρία (αυτόνομο πριγκιπάτο από το 1878) ενσωμάτωσε την πρώην ξεχωριστή επαρχία της Ανατολικής Ρωμυλίας (1885). Και οι τρεις χώρες, όπως και το Μαυροβούνιο, επιζητούσαν πρόσθετες περιοχές μέσα στη μεγάλη οθωμανική περιφέρεια γνωστή ως Ρούμελη, που περιλάμβανε την Ανατολική Ρωμυλία, την Αλβανία, τη Μακεδονία και τη Θράκη.

Πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων

Καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα οι Μεγάλες Δυνάμεις μοιράζονταν διαφορετικούς στόχους πάνω στο Ανατολικό Ζήτημα και την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ρωσία ήθελε πρόσβαση στις «θερμές θάλασσες» της Μεσογείου μέσω της Μαύρης Θάλασσας. Ακολουθούσε μια πανσλαβιστική εξωτερική πολιτική και ως εκ τούτου υποστήριζε τη Βουλγαρία και τη Σερβία. Η Βρετανία ήθελε να αρνηθεί την πρόσβαση της Ρωσίας στις «θερμές θάλασσες» και να υποστηρίξει την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αν και υποστήριξε επίσης μια περιορισμένη επέκταση της Ελλάδας, ως εφεδρικό σχέδιο σε περίπτωση που η ακεραιότητα της Αυτοκρατορίας δεν ήταν πλέον δυνατή. Η Γαλλία επιθυμούσε να ενισχύσει τη θέση της στην περιοχή, ιδίως στο Λεβάντε (σήμερα Λίβανο, Συρία, Παλαιστινιακά εδάφη και Ισραήλ).

Η κυβερνώμενη από τους Αψβούργους Αυστροουγγαρία επιθυμούσε τη συνέχιση της ύπαρξης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και οι δυο ήταν προβληματικές πολυεθνικές οντότητες και κατά συνέπεια η κατάρρευση της μιας μπορεί να αποδυνάμωνε την άλλη. Οι Αψβούργοι θεωρούσαν επίσης επίσης μια ισχυρή οθωμανική παρουσία στην περιοχή ως αντίβαρο στη σερβική εθνικιστική έκκληση προς τους δικούς τους Σέρβους υπηκόους στη Βοσνία, τη Βοϊβοντίνια και σε άλλα μέρη της αυτοκρατορίας. Για την Ιταλία, πρωταρχικός στόχος τότε φαίνεται να ήταν η άρνηση πρόσβασης στην Αδριατική Θάλασσα σε άλλη μεγάλη ναυτική δύναμη. Η Γερμανική Αυτοκρατορία, με τη σειρά της, στο πλαίσιο της πολιτικής "Drang nach Osten" (Ωθηση προς Ανατολάς) φιλοδοξούσε να μετατρέψει την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε δική της de facto αποικία και έτσι υποστήριζε την ακεραιότητά της.

Στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα η Βουλγαρία και η Ελλάδα ανταγωνίζονταν για την Οθωμανική Μακεδονία και Θράκη. Και οι δύο έστειλαν ένοπλους ατάκτους στην οθωμανική επικράτεια για να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τους εθνοτικά συγγενείς τους. Από το 1904 υπήρξε πόλεμος χαμηλής έντασης στη Μακεδονία μεταξύ των ελληνικών και των βουλγαρικών αποσπασμάτων και του οθωμανικού στρατού (Μακεδονικός Αγώνας). Μετά την Επανάσταση των Νεοτούρκων τον Ιούλιο του 1908 η κατάσταση άλλαξε δραματικά.

Η Γερμανία, η Γαλλία, η Ρωσία, η Αυστροουγγαρία και η Μεγάλη Βρετανία προσπαθούν να κρατήσουν το καπάκι στο καζάνι που σιγοβράζει των ιμπεριαλιστικών και εθνικιστικών εντάσεων στα Βαλκάνια για να αποτρέψουν ένα γενικό ευρωπαϊκό πόλεμο. Το κατάφεραν το 1912 και το 1913 αλλά όχι το 1914.

Γενική βαλκανική κατάσταση

- 1903 Αυστροουγγαρία και Ρωσία συνομολογούν το Πρόγραμμα Μυρστέγκ που αφορά μεταρρυθμίσεις για τη Μακεδονία. Αναταραχή στη Σερβία. Δολοφονείται ο Βασιλιάς Αλέξανδρος εκ του Οίκου Ομπρένοβιτς από συνωμότες αξιωματικούς. Η εθνική συνέλευση εκλέγει Βασιλιά τον Πέτρο Καραγιώργιεβιτς που αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο στα μετέπειτα δρώμενα. Η Βουλγαρία σε επαναστατικό κίνημα. Οι Τούρκοι συλλαμβάνουν Βούλγαρους κομιτατζήδες.
- 1904 Μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου συνομολογείται η Συμφωνία Κεττίγνης που αφορά συμφέροντα επί της Μακεδονίας. Ακολουθεί η (μυστική) Συμφωνία Βελιγραδίου (1904) (συμμαχία Σερβίας - Βουλγαρίας), της οποίας συνέχεια είναι η Συνθήκη Βελιγραδίου (1904). Η Βουλγαρία αποτελεί εξ αρχής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι επίβουλες δραστηριότητές της σε βάρος αλλοεθνών πληθυσμών και περισσότερο ελληνογενών πολλαπλασιάζονται. Η Βουλγαρική κυβέρνηση εξαπολύει έντονη προπαγάνδα προς τους λαούς της Ευρώπης παρουσιάζοντας τη Μακεδονία ως Βουλγαρική. Η Κυβέρνηση Θεοτόκη αντιδρά. Δημιουργείται το Ελληνικό αμυντικό κομιτάτο. Ο Βασιλιάς Γεώργιος Α΄ και η κυβέρνηση Θεοτόκη το υποστηρίζουν. Έναρξη Μακεδονικού Αγώνα. Θάνατος του Παύλου Μελά. Μέχρι το τέλος του έτους η Βουλγαρία έχει προσαρτήσει 130 ελληνικές κοινότητες. Παράλληλα η Ιταλία και η Αυστροουγγαρία συνομολογούν τη Συμφωνία Αμπατσίας για την "Αδριατική ισορροπία". Επίσης μεταξύ Βουλγαρίας και Τουρκίας συνομολογείται η Συνθήκη Σόφιας (1904) που αφορά πολιτική προσέγγιση και αμνηστία στους Βουλγάρους επαναστάτες.
- 1906 Ο ελληνικός ένοπλος αγώνας στη Μακεδονία έχει επικρατήσει. Οι Βούλγαροι εξαπολύουν στη συνέχεια συμμορίες κατά Ελλήνων στην Ανατολική Ρωμυλία ενώ τον Ιούνιο επέδραμαν στη Φιλιππούπολη, Αγχίαλο και Βάρνα. Ακολουθούν σφαγές πυρπολήσεις και διωγμός Ελλήνων. Η

Ελλάδα ξεκινά επίσημα, (πρώτη βαλκανική Χώρα), προγράμματα στρατιωτικού εξοπλισμού και εκπαίδευσης.

- 1907 Μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών συνομολογείται η Δήλωση Συνεννόησης (1907) που περισσότερο αφορά σύσφιξη σχέσεων. Οι Μονάρχες Ρωσίας και Αυστρίας συνομολογούν τη Συμφωνία του Ίτσλ για διατήρηση του "Status Quo" στη Βαλκανική. εκ της οποίας και ακολουθεί η Διακοίνωση Ρωσίας - Αυστρίας προς κυβερνήσεις Αθηνών, Βελιγραδίου και Σόφιας.
- 1908 Η Βουλγαρία, με την υποστήριξη της Αυστροουγγαρίας ανακηρύσσεται ανεξάρτητο Βασίλειο. Ο Σουλτάνος, υπό την πίεση των Ρώσων αναγκάζεται να το αναγνωρίσει. Βασιλιάς αναλαμβάνει ο Φερδινάνδος ο οποίος και ξεκινά αμέσως πρόγραμμα στρατιωτικού εξοπλισμού και εκπαίδευσης. Ακολουθεί η Συμφωνία Σόφιας (1908) μεταξύ Βουλγαρίας και Τουρκίας που αφορά μουσουλμανικά προνόμια, όχι όμως και των Ελλήνων. Παρά ταύτα νέες βουλγαρικές συμμορίες εισχωρούν στη Μακεδονία. Οι δολοφονίες πολλαπλασιάζονται, μεταξύ των θυμάτων και ο Μητροπολίτης Κορυτσάς Φώτιος.

Ο Ναζίμ Πασάς, αρχηγός του επιτελείου του Οθωμανικού στρατού, δολοφονήθηκε από τους Νεότουρκους λόγω της αποτυχίας του.

Επανάσταση των Νεοτούρκων

Η Επανάσταση των Νεοτούρκων το 1908 έφερε την αποκατάσταση της συνταγματικής μοναρχίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και την έναρξη της Δεύτερης Συνταγματικής Περιόδου. Όταν ξέσπασε η εξέγερση υποστηρίχθηκε από διανοούμενους, τον στρατό και σχεδόν όλες τις εθνοτικές μειονότητες της αυτοκρατορίας και ανάγκασε τον Σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ να υιοθετήσει εκ νέου το από χρόνια ανενεργό οθωμανικό σύνταγμα του 1876 και το κοινοβούλιο. Ελπίδες δημιουργήθηκαν μεταξύ των βαλκανικών εθνοτήτων για μεταρρυθμίσεις και αυτονομία και πραγματοποιήθηκαν εκλογές για το σχηματισμό ενός αντιπροσωπευτικού, πολυεθνικού, οθωμανικού κοινοβουλίου. Με την ανακήρυξη Συνταγματικού Πολιτεύματος παύει και επίσημα ο Μακεδονικός Αγώνας. Ωστόσο, μετά την απόπειρα αντιπραξικοπήματος του Σουλτάνου, το φιλελεύθερο στοιχείο των Νεοτούρκων παραγκωνίστηκε και κατέστη κυρίαρχο το εθνικιστικό.

Ταυτόχρονα, τον Οκτώβριο του 1908, η Αυστροουγγαρία εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία της οθωμανικής πολιτικής αναταραχής για να προσαρτήσει την de jure οθωμανική επαρχία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, που κατείχε από το 1878. Η Βουλγαρία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της, όπως είχε κάνει το 1878, αλλά αυτή τη φορά η ανεξαρτησία αναγνωρίστηκε διεθνώς. Οι Έλληνες της αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας ανακήρυξαν την ένωση με την Ελλάδα, αν και η αντίδραση των Μεγάλων Δυνάμεων εμπόδισε την ενέργεια αυτή να έχει πρακτικό αποτέλεσμα.

Αντιδράσεις στα βαλκανικά κράτη

Η Σερβία απογοητεύθηκε στον βορρά από την ενσωμάτωση της Βοσνίας από την Αυστροουγγαρία. Τον Μάρτιο του 1909 αναγκάστηκε να αποδεχθεί την προσάρτηση και να συγκρατήσει την αναταραχή κατά των Αψβούργων από τους Σέρβους εθνικιστές. Αντ' αυτού η σερβική κυβέρνηση (πρωθυπουργός Νικόλα Πάσιτς) στράφηκε προς τα πρώην Σερβικά εδάφη στον νότο, κυρίως την «Παλαιά Σερβία» (το Σαντζάκι του Νόβι Παζάρ και την επαρχία του Κοσσυφοπεδίου).

- 1909 Από τις αρχές του έτους το Νεοτουρκικό κομμάτι φέρεται να έχει επικρατήσει. Ένταση μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας, συνομολογούνται τα δύο Πρωτόκολλα Πετρούπολης (1909). Αυτών ακολουθεί η (μυστική) Συνθήκη Πετρούπολης (1909) μεταξύ Ρωσίας και Βουλγαρίας. Η Βουλγαρία, που είχε εξασφαλίσει την οθωμανική αναγνώριση της ανεξαρτησίας της τον Απρίλιο του 1909 και απολάμβανε τη φιλία της Ρωσίας, επιδίωκε να προσαρτήσει οθωμανικές περιοχές της Θράκης και της Μακεδονίας.
- Η σχέση του Νεοτουρκικού κομμάτου με την Ελλάδα αρχίζει να εκτραχύνεται, στη προσπάθεια των Νεότουρκων για κατάργηση της αυτονομίας της Κρήτης και την επαναφορά της στην Οθωμανική κυριαρχία. Ο Σουλτάνος μη αναγνωρίζοντας επίσημα τους Νεότουρκους εξαναγκάζει και την επίσημη Ελλάδα σε απ' ευθείας υποσχετικές δηλώσεις και διπλωματικές υποχωρήσεις στα αιτήματα των Νεοτούρκων. Στάση που θα επηρεάσει έντονα τα εσωτερικά γεγονότα της Ελλάδας, με στρατιωτική επανάσταση. Στις 15 Αυγούστου 1909 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος, μια ομάδα Ελλήνων αξιωματικών, στράφηκε εναντίον της κυβέρνησης για τη μεταρρύθμιση της εθνικής κυβέρνησης της χώρας και την αναδιοργάνωση του στρατού. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος δεν κατάφερε να δημιουργήσει ένα νέο πολιτικό σύστημα, μέχρι που κάλεσε τον Κρητικό πολιτικό Ελευθέριο Βενιζέλο στην Αθήνα ως πολιτικό σύμβουλο. Ο Βενιζέλος έπεισε τον Βασιλιά Γεώργιο Α' να αναθεωρήσει το σύνταγμα και ζήτησε από τον Σύνδεσμο να διαλυθεί υπέρ μιας Εθνικής Συνέλευσης. Τον Μάρτιο του 1910 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος αυτοδιαλύθηκε. Τον Ιούνιο συνέρχεται το Συνέδριο Πάτμου (1912) που εκφράζει τον διακαή πόθο της ένωσης της Δωδεκανήσου με την Ελλάδα.
- 1910 Το Μαυροβούνιο αναγνωρίζεται Βασίλειο. Βασιλιάς αναλαμβάνει ο ηγεμών Νικήτας με σαφείς βλέψεις προέκτασης της Χώρας του.

Η δημιουργία της Βαλκανικής Συμμαχίας

Βουλγαρικές δυνάμεις περιμένοντας να ξεκινήσουν την επίθεσή τους κατά της Αδριανούπολης

Μετά τη νίκη της Ιταλίας στον Ιταλοτουρκικό Πόλεμο του 1911-1912 οι Νεότουρκοι έχασαν την εξουσία μετά από πραξικόπημα. Οι Βαλκανικές χώρες το είδαν ως ευκαιρία να επιτεθούν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και να εκπληρώσουν τις επιθυμίες τους για επέκταση.

Με την αρχική ενθάρρυνση Ρώσων αντιπροσώπων τον Μάρτιο του 1912 η Σερβία και η Βουλγαρία υπέγραψαν συμμαχία εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Βάσει της συμφωνίας σε περίπτωση νίκης επί των Τούρκων, η Βουλγαρία θα προσαρτούσε τα εδάφη ανατολικά του Στρυμόνα, η Σερβία τα εδάφη βόρεια του όρους Σκάρδος. Οι δύο χώρες δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν για το μοίρασμα των εδαφών της Μακεδονίας. Στη συμμαχία προστέθηκε

αργότερα και το Μαυροβούνιο.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος που ήταν τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας, θεωρώντας ότι, αν ξεσπάσει ένοπλη σύγκρουση στα Βαλκάνια χωρίς Ελληνική συμμετοχή θα χανόταν για πάντα η δυνατότητα να υλοποιηθούν οι ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις στη Μακεδονία και τη Θράκη, υπέγραψε τον Μάιο του 1912 αμυντική συμμαχία με τη Βουλγαρία. Οι δύο χώρες επίσης δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν για το μοίρασμα των εδαφών της Μακεδονίας και συναίνεσαν απλώς στο να κρατήσει κάθε χώρα όσα εδάφη θα κατάφερνε να αποσπάσει από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Ένας παράγοντας που ώθησε τη Βουλγαρική ηγεσία να δεχθεί τέτοιου είδους συμφωνία ήταν το γεγονός πως η ήττα της Ελλάδας κατά τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 είχε δημιουργήσει στους υπολοίπους Βαλκάνιους την πεποίθηση ότι ο Ελληνικός Στρατός δεν αποτελούσε υπολογίσιμο παράγοντα. Οι Βούλγαροι, οι οποίοι θεωρούσαν ότι είναι «οι Πρώτοι των Βαλκανίων», πίστευαν

ότι στην καλύτερη περίπτωση ο Ελληνικός Στρατός θα κολλούσε στα σύνορα ή θα σημείωνε λίγες τοπικές επιτυχίες χωρίς πάντως να μπορέσει να διεκδικήσει με αξιώσεις εδάφη που αποτελούσαν στόχο της Βουλγαρίας. Δέχθηκαν όμως τη συμμαχία με την Ελλάδα επειδή πίστευαν στο αξιόμαχο του Ελληνικού στόλου, ο οποίος είχε τη δυνατότητα να εμποδίσει τη μεταφορά ενισχύσεων από τα λιμάνια της Μικράς Ασίας προς την Ευρωπαϊκή Τουρκία, όπως και πράγματι έκανε.

Με τις τολμηρές του διπλωματικές πρωτοβουλίες ο Βενιζέλος ήρθε σε αντίθεση με την ηγεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, το οποίο (όπως και ο Ιων Δραγούμης) λόγω και του πρόσφατου Μακεδονικού αγώνα θεωρούσε πιο επικίνδυνο αντίπαλο τη Βουλγαρία και εξέταζε την περίπτωση συμμαχίας με την Τουρκία. Με δεδομένη την πρόσφατη περίοδο του Μακεδονικού αγώνα, την αντιπαλότητα με τη Βουλγαρία και γενικότερα με τους φορείς των ιδεών του πανσλαβισμού, στην ελληνική πολιτική ζωή κυριαρχούσε από τα τέλη του 19ου αιώνα η ιδέα του σλαβικού κινδύνου. Η Ελλάδα αντιμετώπιζε το δίλημμα εάν θα ήταν προτιμότερη η συμμαχία με τους Χριστιανούς Σλάβους εναντίον των Τούρκων ή εάν η σλαβική απειλή ήταν τόσο επικίνδυνη ώστε θα έπρεπε να προτιμηθεί η συμμαχία με την καταρρέουσα Οθωμανική αυτοκρατορία, η οποία μετεξελισσόμενη θα μπορούσε ίσως και να κυβερνηθεί από Έλληνες.

Ο καταστροφικός πόλεμος του 1897 είχε επηρεάσει πολλούς, ανάμεσα τους και τον Ιωνα Δραγούμη ο οποίος θεώρησε ότι το Ελληνικό κράτος είχε αποτύχει και ότι η πρόοδος του Ελληνισμού θα έπρεπε να αναζητηθεί με μία αυτοκρατορική λογική μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι απόψεις αυτές φτάνουν στο αποκορύφωμά τους λίγο πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους όταν ο Ιων Δραγούμης απογοητευμένος από το Ελληνικό κράτος μιλάει πιο ιδεαλιστικά για «ανατολικό κράτος», απαξιώνοντας «το κρατίδιον», όπως αποκαλούσε την Ελλάδα. Αντίθετα ο Βενιζέλος, τέκνο της Κρήτης η οποία είχε μόλις πρόσφατα αποκτήσει την αυτονομία της, εμφανιζόταν περισσότερο ως οπαδός του κλασικού αλυτρωτισμού του 19ου αιώνα. Θέτοντας δε ως άμεσο στόχο την απελευθέρωση των Οθωμανικών κτήσεων στην Ευρώπη, χωρίς μάλιστα προηγούμενη συμφωνία για το μοίρασμα τους, άλλαξε άρδην την εξωτερική πολιτική. Η επιλογή του Βενιζέλου για συμμαχία με τη Βουλγαρία αποτελούσε μεγάλη τομή ειδικά για την παλιά γενιά του μακεδονικού αγώνα. Τελικά ο κρητικός πολιτικός κατάφερε να υπερνικήσει τις αντιδράσεις της διπλωματικής γραφειοκρατίας, φροντίζοντας ταυτόχρονα να καταστήσει τη χώρα ετοιμοπόλεμη, ώστε να μην επαναληφθεί η τραυματική εμπειρία του 1897.

Η αλήθεια είναι ότι μετά την επανάσταση στο Γουδί ο Ελληνικός στρατός είχε βελτιώσει με πολύ γρήγορους ρυθμούς το επίπεδο εκπαιδύσεως με την άφιξη ξένων (Γαλλικών) εκπαιδευτικών αποστολών, είχε ανανεώσει και εκσυγχρονίσει τον εξοπλισμό του, και είχε διοικητικά αναδιοργανωθεί με τη βελτίωση του συστήματος των προαγωγών των αξιωματικών και την απομάκρυνση των Βασιλοπαίδων από την ηγεσία. Ταυτόχρονα τέθηκε σε εφαρμογή και το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του στόλου με αποκορύφωμα την αγορά του Θωρηκτού «Αβέρωφ».

Στρατιωτική προπαρασκευή

Κατ' αρχήν κύριος μοχλός της στρατιωτικής προπαρασκευής, ήταν το αποτέλεσμα του Ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897 εκ της μελέτης του οποίου τα συμπεράσματα που εξήχθησαν οδήγησαν την τότε στρατιωτική και πολιτική ηγεσία της Ελλάδας στην αναδιοργάνωση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, αλλά και στην επαύξηση της εκπαίδευσης με παράλληλο εκσυγχρονισμό των διατιθέμενων μέσων. Ένας δεύτερος μοχλός υπήρξε ο συνεχιζόμενος Μακεδονικός Αγώνας, τρίτος επίσης μοχλός ήταν το Κρητικό Ζήτημα. Πέραν όμως αυτών τα διάφορα παράλληλα γεγονότα που συνέβαιναν τότε στα Βαλκάνια, δεν άφηναν καμία αμφιβολία πως

τα σύννεφα ενός γενικευμένου πολέμου δεν θ' αργούσαν να φανούν. Και βεβαίως η Ελλάδα δεν μπορούσε να αγνοήσει και τους ελληνογενείς πληθυσμούς της Μακεδονίας που υπέφεραν κυρίως από τις βουλγαρικές βαρβαρότητες.

Το 1900 επί κυβέρνησης Γ. Θεοτόκη, που ανέλαβε το 1899, συστήθηκε η «Γενική Διοίκηση Στρατού» υπό τον τότε Διάδοχο Κωνσταντίνο το 1904 εγκρίνεται και ψηφίζεται ο νέος οργανισμός του στρατού. Σύμφωνα με αυτόν ο ελληνικός στρατός συγκροτείται από τρεις Μεραρχίες. Παράλληλα δημιουργείται το «Ταμείο Εθνικής Αμύνης» από τους πόρους του οποίου παραγγέθηκαν 60.000 τυφέκια Μάνλιχερ. Η συνολική δύναμη του ελληνικού "εν ενεργεία" στρατού ανέρχονταν μέχρι τότε σε 18.000 άνδρες από τους οποίους οι 8.000 ήταν αποσπασμένοι σε Βασιλική Χωροφυλακή, μεταβατικά αποσπάσματα, φρουρές φυλακών, Τελωνοφυλακή, ακόμη και Αγροφυλακή. Η υπόλοιπη στρατιωτική δύναμη ήταν κατανεμημένη σε διάφορες πόλεις της χώρας, σε τέτοια διασπορά όμως, που ήταν αδύνατη η εκπαίδευση των μονάδων.

Το 1906 και συνέχεια της ίδιας κυβέρνησης, μετά τη βελτίωση των δημοσίων οικονομικών, λήφθηκαν και τα πρώτα σοβαρά μέτρα στρατιωτικής ανασυγκρότησης τα οποία και εξακολούθησαν να επιταχύνονται κατά τη διάρκεια της μακράς θητείας της κυβέρνησης Θεοτόκη. Το Ταμείο Εθνικής Αμύνης με μια σειρά διαταγμάτων προικοδοτήθηκε με νέους πόρους έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η παραγγελία άλλων 40.000 ακόμη τυφεκίων Μάνλιχερ που παραλήφθηκαν το ίδιο έτος, ενώ συνάφθηκε δάνειο 20.000.000 δρχ. που διατέθηκε στο παραπάνω Ταμείο για παραγγελίες υλικού επιστράτευσης και κατασκευή αποθηκών. Το ύψος εκείνων των παραγγελιών καθώς και των ετών 1907, 1908, και 1909 (επί Θεοτόκη) ανήλθε στο συνολικό ποσό των 77.000.000 δρχ. Έτσι το 1909 όταν μετά τη παραίτηση του Γ. Θεοτόκη ανέλαβε ο Δ. Ράλλης ο ελληνικός στρατός είχε παραλάβει συνολικά: 100.000 Τυφέκια Μάνλιχερ, 7.000 Αραβίδες Μάνλιχερ, 10 Πυροβολαρχίες ταχυβόλων, 36.000.000 Φυσίγγια νέου τυφεκίου, όπως και υλικό επιστράτευσης για δύναμη τριών μεραρχιών και κάποια δευτερεύοντα είδη που δεν είχαν ακόμη παραληφθεί.

Ο Ελληνικός Στρατός το 1912

Ο **Στρατός Θεσσαλίας** στον οποίο συγκεντρώθηκε το μεγαλύτερο μέρος των δυνάμεων αποτελούνταν από: τις 1ης έως 7ης Μεραρχίες, 20 συντάγματα πεζικού, 1 σύνταγμα Κρητών, 1 τάγμα Ευζώνων, 3 Τάγματα Εθνοφρουράς, 1 ταξιαρχία ιππικού, 4 συντάγματα πεδινού και 2 μοίρες ορειβατικού πυροβολικού. Επίσης το μηχανικό αποτελούνταν από 2 συντάγματα σκαπανέων, 1 τάγμα γεφυροποιών και 2 λόχους τηλεγραφητών. Τη δύναμη ενίσχυαν και 4 αεροσκάφη.

Ο **Στρατός Ηπείρου**, που ο ρόλος του θα ήταν δευτερεύων, αποτελούνταν από την 8η Μεραρχία, 1 σύνταγμα πεζικού, 4 τάγματα Ευζώνων, 1 τάγμα Εθνοφρουράς, 1 Τλη ιππικού, 1 μοίρα πεδινού, 1 ορειβατικού και 1 τοπομαχικού πυροβολικού. Επίσης πλαισιωνόταν και από έναν λόχο μηχανικού.

Ο Ελληνικός Στόλος το 1912

Εκτός όμως των παραπάνω προμηθειών και κατασκευών αποθηκών κ.λπ. η κυβέρνηση Θεοτόκη προώθησε τη βελτίωση του ελληνικού στόλου. Δέκα χρόνια πριν ο ελληνικός στόλος απαρτιζόταν από απαρχαιωμένα σκάφη, με εξαίρεση τα θωρηκτά που αποκτήθηκαν το 1890 και τα τορπιλοβόλα που είχε αγοράσει η Κυβέρνηση του Τρικούπη. Έτσι το 1900 ιδρύθηκε και το "Ταμείο Εθνικού Στόλου" το οποίο και ενισχύθηκε με 2.500.000 φράγκα που κληροδότησε ο Γεώργιος Αβέρωφ ενώ κατ' έτος αντλούσε επίσης 925.000 δραχμές από κονδύλια του προϋπολογισμού. Τον Νοέμβριο του 1908 ξεκινά η παραγγελία του θωρηκτού καταδρομικού κλάσης "Πίζα", που ονομάστηκε "Γ. ΑΒΕΡΩΦ" και κατέπλευσε μόλις το 1911. Επίσης τότε, την ίδια περίοδο (1906) και για πρώτη φορά ξεκίνησε η σύντονη εκπαίδευση του στρατού. Ο Θεοτόκης με μια αποφασιστική ενέργεια

κατάργησε όλες εκείνες τις αποσπάσεις των αξιωματικών του στρατού σε άλλες υπηρεσίες, αστυνομία, αποσπάσματα, φύλαξη λιμένων κ.λπ. απελευθερώνοντας χρηματικούς πόρους. Έτσι το 1907 ξεκινά η εκπαίδευση του στρατού καθώς και των έφεδρων τεσσάρων προηγούμενων κλάσεων. Το 1908 εκπαιδεύονται όλες οι κλάσεις από 1900 μέχρι και 1908. Το δε 1909 συνεχίστηκε η συμπληρωματική εκπαίδευση τριών κλάσεων 1902, 1904 και 1906.

- Στόλος Αιγαίου:

Θωρηκτά: 4 (Αβέρωφ, Σπέτσαι, Ψαρά, Ύδρα)

Αντιτορπιλλικά: 10^[1] (Βέλος, Σφενδόνη, Λόγχη, Νίκη, Ναυκρατούσα, Δόξα, Νέα Γενεά, Ασπίς, Θύελλα, Κεραυνός)

Ανιχνευτικά: 4 (Λέων, Πάνθηρ, Αετός, Ιέραξ)

Τορπιλλοβόλα: 5 (11, 12, 14, 15, 16)

Υποβρύχια: 1 (Δελφίν)

Υδροπλάνα: 1 (Ναυτίλος)

Οπλιταγωγά: 1 (Σφακτηρία)

Ναρκοθετικά: 1 (Άρης)

Ανεφοδιαστικά: 1 (Κανάρης)

- Μοίρα Ιονίου:

Ατμοβάριδες: 2 (Ακτιον, Αμβρακία)

Ατμομυοδρόμωνες: 4 (Αλφειός, Αχελώος, Πηνειός, Ευρώτας)

Κανονιοφόροι: 3 (Α, Β, Δ)

- Μοίρα Ευδρόμων:

Επίτακτα εξοπλισμένα:

Εμπορικά: 5 (Εσπερία, Μυκάλη, Μακεδονία, Αθήναι, Αρκαδία)

Βοηθητικά: 3 (Αιγιαλεία, Μονεμβασία, Ναυπλία)

Χωρίς αυτή τη προπαρασκευή όπως σημειώνουν σύγχρονοι στρατιωτικοί αναλυτές^[2] η Ελλάδα θα ήταν αδύνατον να βρεθεί έτοιμη στις ραγδαίες εκείνες εξελίξεις παρόλο τον πυρετώδη αγώνα που κατέβαλε στη συνέχεια ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος του 1909 και η κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου μεταξύ των ετών 1909 - 1912 με ακόμη επιτάχυνση της εκπαίδευσης και του εξοπλισμού του ελληνικού στρατού. Σημειώνεται επίσης ότι και η Οθωμανική Αυτοκρατορία βλέποντας μάλλον θορυβημένη την αύξηση της ελληνικής ναυτικής δύναμης παρήγγειλε το 1910 δύο γερμανικά καταδρομικά. Η ναυτική όμως υπεροχή και υπεροπλία της Ελλάδας ήταν ήδη δεδομένη έναντι της χαώδους κατάστασης που επικρατούσε στον τουρκικό στόλο που ήταν αμφίβολος ακόμη και ο απόπλους του λόγω ακριβώς της παντελούς έλλειψης ναυτικής εκπαίδευσης.

Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος

Οι τρεις Σλαβικοί σύμμαχοι (Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνιο) είχαν εκπονήσει εκτεταμένα σχέδια για το συντονισμό των πολεμικών προσπαθειών τους, σε συνέχεια των μυστικών προπολεμικών τους διακανονισμών και υπό στενή ρωσική εποπτεία (η Ελλάδα δεν είχε συμπεριληφθεί). Η Σερβία και το Μαυροβούνιο θα επετίθεντο στο Σαντζάκ, η Βουλγαρία και η Σερβία στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Η κατάσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν δύσκολη. Ο πληθυσμός της των περίπου 26 εκατομμυρίων παρείχε τεράστιο όγκο ανθρώπινου δυναμικού, αλλά τα τρία τέταρτα του πληθυσμού και σχεδόν όλο το μουσουλμανικό τμήμα του ζούσαν στο ασιατικό τμήμα της αυτοκρατορίας. Οι ενισχύσεις έπρεπε να προέλθουν από την Ασία κυρίως μέσω της θάλασσας, πράγμα που εξαρτιόταν από τα αποτελέσματα του πολέμου μεταξύ του τουρκικού και του ελληνικού ναυτικού στο Αιγαίο.

Με την ξέσπασμα του πολέμου η Οθωμανική Αυτοκρατορία ενεργοποίησε τρία Αρχηγεία Στρατού: το Θρακικό στην Κωνσταντινούπολη, το Δυτικό στη Θεσσαλονίκη και του Αξιού στα Σκόπια, εναντίον των Βουλγάρων, των Ελλήνων και των Σέρβων αντίστοιχα. Οι περισσότερες από τις διαθέσιμες δυνάμεις της διατέθηκαν σε αυτά τα μέτωπα. Μικρότερες ανεξάρτητες μονάδες διατέθηκαν αλλού, κυρίως γύρω από τις βαριά οχυρωμένες πόλεις.

Το Μαυροβούνιο, υπό τον Βασιλιά Νικόλαο, ήταν το πρώτο που κήρυξε πόλεμο στις 8 Οκτωβρίου (25 Σεπτεμβρίου Π.Η.). Η κύρια ώθησή του ήταν προς τη Σκόδρα, με δευτερεύουσες επιχειρήσεις στην περιοχή Νόβι Παζάρ. Οι υπόλοιποι σύμμαχοι, αφού επέδωσαν κοινό τελεσίγραφο, κήρυξαν τον πόλεμο μια εβδομάδα αργότερα. Η Βουλγαρία επιτέθηκε προς την Ανατολική Θράκη και αναχαιτίστηκε μόνο στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης στη γραμμή Τσατάλτσα και στον Ισθμό της Χερσονήσου της Καλλιπόλης, ενώ δευτερεύουσες δυνάμεις κατέλαβαν τη Δυτική Θράκη και την Ανατολική Μακεδονία. Η Σερβία επιτέθηκε νότια προς τα Σκόπια και το Μοναστήρι και έπειτα στράφηκε δυτικά προς τη σημερινή Αλβανία, φτάνοντας στην Αδριατική, ενώ μια δεύτερη Στρατιά κατέλαβε το Κοσσυφοπέδιο και ενώθηκε με τις δυνάμεις του Μαυροβουνίου. Πριν από την έναρξη των επιχειρήσεων η Ελλάδα είχε φροντίσει να αποστείλει στη Μακεδονία 250 περίπου Μακεδονομάχους που είχαν προετοιμάσει τον πληθυσμό και οργανώσει ομάδες ανταρτών. Η Ελλάδα αποβίβασε στρατό στη Χαλκιδική αλλά οι κυριότερες δυνάμεις της Ελλάδας επιτέθηκαν από τη Θεσσαλία στη Μακεδονία μέσω του στενού του Σαρανταπόρου και μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης στις 12 Νοεμβρίου (στις 26 Οκτωβρίου 1912 Π.Η.) επέκτεινε την κατεχόμενη έκτασή της και ενώθηκε με τον Σερβικό στρατό στα βορειοδυτικά ενώ οι κύριες δυνάμεις της στράφηκαν ανατολικά προς την Καβάλα, φτάνοντας στους Βούλγαρους. Ένας άλλος ελληνικός στρατός επιτέθηκε στην Ήπειρο προς τα Ιωάννινα.

Στο ναυτικό μέτωπο, ο οθωμανικός στόλος δύο φορές βγήκε από τα Δαρδανέλια και τις δύο ηττήθηκε από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό στις Ναυμαχίες της Έλλης και της Λήμνου. Η ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο δεν επέτρεψε στους Οθωμανούς να μεταφέρουν τα σχεδιαζόμενα στρατεύματα από τη Μέση Ανατολή στο Θρακικό (κατά των Βουλγάρων) και το Μακεδονικό (κατά των Ελλήνων και Σέρβων) μέτωπο. Σύμφωνα με τον Ε.Τ. Ερικσον το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό έπαιξε επίσης σημαντικότατο, αν και έμμεσο ρόλο, στην εκστρατεία

Εδαφικές αλλαγές, αποτέλεσμα του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, τον Απρίλιο του 1913, με την προσυμφωνημένη γραμμή επέκτασης μεταξύ Σερβίας και Βουλγαρίας

Το μήλον της έριδος: Ο Βασιλιάς Γεώργιος Α΄ της Ελλάδας και ο Τσάρος Φερδινάνδος της Βουλγαρίας στη Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 1912. Παρά τη συμμαχία τους ο ελληνοβουλγαρικός ανταγωνισμός για την πόλη δεν κόπασε.

της Θράκης εξουδετερώνοντας όχι λιγότερα από τρία Θρακικά Σώματα (βλ. Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος, βουλγαρικό θέατρο επιχειρήσεων), σημαντικό τμήμα του εκεί Οθωμανικού Στρατού, -στο πολύ σημαντικό ξεκίνημα του πολέμου. Μετά την ήττα του οθωμανικού στόλου, το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό ήταν επίσης ελεύθερο να απελευθερώσει τα νησιά του Αιγαίου. Ο Βούλγαρος Στρατηγός Νικόλα Ιβάνοφ αναγνώρισε τη δράση του Ελληνικού Ναυτικού ως κύριο παράγοντα της γενικής επιτυχίας των συμμάχων.

Τον Ιανουάριο, μετά από να επιτυχημένο πραξικόπημα νέων αξιωματικών του στρατού, η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποφάσισε να συνεχίσει τον πόλεμο. Μετά από μια αποτυχημένη οθωμανική αντεπίθεση στο μέτωπο της Δυτικής Θράκης, οι Βουλγαρικές δυνάμεις, με τη βοήθεια του Σερβικού Στρατού, κατόρθωσαν να καταλάβουν την Αδριανούπολη, ενώ οι Ελληνικές δυνάμεις κατάφεραν να πάρουν τα Ιωάννινα αφού νίκησαν τους Οθωμανούς στη Μάχη του Μπιζανίου. Στο κοινό θέατρο επιχειρήσεων Σερβίας-Μαυροβουνίου ο στρατός του Μαυροβουνίου πολιορκούσε και κατέλαβε τη Σκόδρα, τερματίζοντας την οθωμανική παρουσία στην Ευρώπη δυτικά της γραμμής Τσατάλτσα μετά από σχεδόν 500 χρόνια. Ο πόλεμος τελείωσε επίσημα με τη Συνθήκη του Λονδίνου στις 30 (17) Μαΐου 1913.

Β' Βαλκανικός Πόλεμος

Αν και οι Βαλκανικοί σύμμαχοι είχαν αγωνιστεί μαζί ενάντια στον κοινό εχθρό, αυτό δεν ήταν αρκετό για να ξεπεράσουν τις αμοιβαίες αντιπαραθέσεις τους. Στο αρχικό έγγραφο για τον Βαλκανικό συνασπισμό η Σερβία υποσχέθηκε στη Βουλγαρία το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας. Αλλά, πριν τελειώσει ο πρώτος πόλεμος, η Σερβία (κατά παράβαση της προηγούμενης συμφωνίας) και η Ελλάδα αποκάλυψαν το σχέδιό τους να διατηρήσουν την κατοχή των εδαφών που είχαν καταλάβει οι δυνάμεις τους. Αυτή η πράξη ώθησε τον τσάρο της Βουλγαρίας να επιτεθεί στους συμμάχους του. Ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος ξέσπασε στις 29 (16) Ιουνίου 1913, όταν η Βουλγαρία επιτέθηκε στους πρώην συμμάχους της του Α' Βαλκανικού Πολέμου, της Σερβίας και της Ελλάδας, ενώ το Μαυροβούνιο και η Οθωμανική Αυτοκρατορία παρενέβησαν αργότερα κατά της Βουλγαρίας και η Ρουμανία επιτέθηκε στη Βουλγαρία από τον βορρά. Όταν ο ελληνικός στρατός μπήκε στη Θεσσαλονίκη κατά τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο μόλις μια μέρα πριν από τη Βουλγαρική 7η Μεραρχία, του ζητήθηκε να επιτρέψουν σε ένα βουλγαρικό τάγμα να εισέλθει στην πόλη. Η Ελλάδα δέχτηκε με αντάλλαγμα να επιτραπεί σε μια ελληνική μονάδα να μπει στην πόλη των Σερρών.

Η βουλγαρική μονάδα που εισήλθε στη Θεσσαλονίκη αποδείχθηκε ότι ήταν μια ισχυρή μεραρχία 18.000 ανδρών, αντί του τάγματος, κάτι που προκάλεσε ανησυχία μεταξύ των Ελλήνων, που την είδαν ως βουλγαρική προσπάθεια να εγκαταστήσει μια συγκυριαρχία πάνω στην πόλη. Λόγω όμως της επείγουσας ανάγκης ενισχύσεων στο μέτωπο της Θράκης, το Βουλγαρικό Αρχηγείο σύντομα αναγκάστηκε να απομακρύνει τα στρατεύματά του από την πόλη (ενώ οι Έλληνες συμφώνησαν με αμοιβαία συνθήκη να απομακρύνουν τις μονάδες τους που ενέδρευαν στις Σέρρες) και να τις μεταφέρουν στο Δεδεαγάτς (σημερινή Αλεξανδρούπολη), αλλά άφησε πίσω του ένα τάγμα που άρχισε να οχυρώνει τις θέσεις του.

Η χολέρα ήταν συχνή μεταξύ των στρατιωτών των αντιμαχομένων κρατών

Η Ελλάδα είχε επίσης επιτρέψει στους Βούλγαρους να ελέγχουν το τμήμα της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης-Κωνσταντινούπολης που βρισκόταν στην κατεχόμενη από τους Έλληνες περιοχή, δεδομένου ότι η Βουλγαρία έλεγχε το μεγαλύτερο μέρος αυτής της γραμμής προς τη Θράκη. Μετά τη λήξη των επιχειρήσεων στη Θράκη - και επιβεβαιώνοντας τις ελληνικές ανησυχίες - η Βουλγαρία δεν ήταν ικανοποιημένη από το έδαφος που έλεγχε στη Μακεδονία και ζήτησε αμέσως από την Ελλάδα να παραιτηθεί από τη Θεσσαλονίκη και την περιοχή βόρεια της Πιερίας, παραδίδοντάς της ουσιαστικά όλη τη Μακεδονία του Αιγαίου. Αυτά τα απαράδεκτα αιτήματα, μαζί με τη βουλγαρική άρνηση αποστρατείας του στρατού της, εφόσον η Συνθήκη του Λονδίνου είχε τερματίσει τον κοινό πόλεμο εναντίον των Οθωμανών, ανησύχησαν την Ελλάδα, που αποφάσισε και αυτή να διατηρήσει τον στρατό της σε επιστράτευση.

Παρομοίως, στη βόρεια Μακεδονία, η ένταση μεταξύ Σερβίας και Βουλγαρίας λόγω των μελλοντικών φιλοδοξιών τους για τη Μακεδονία του Βαρδάρη προκάλεσε πολλά επεισόδια μεταξύ των δύο στρατών, κάνοντας τη Σερβία να διατηρήσει την κινητοποίηση του στρατού της. Η Σερβία και η Ελλάδα πρότειναν οι τρεις χώρες να μειώσουν τον στρατό τους κατά ένα τέταρτο, ως ένα πρώτο βήμα για τη διευκόλυνση μιας ειρηνικής λύσης, αλλά η Βουλγαρία το απέρριψε. Η Ελλάδα και η Σερβία ξεκίνησαν μια σειρά διαπραγματεύσεων και υπέγραψαν μια συνθήκη την 1η Ιουνίου (19 Μαΐου) 1913. Με τη συνθήκη αυτή συμφωνήθηκαν αμοιβαία σύνορα μεταξύ των δύο χωρών μαζί με μια συμφωνία αμοιβαίας στρατιωτικής και διπλωματικής υποστήριξης σε περίπτωση βουλγαρικής ή / και αυстро-ουγγρικής επίθεσης. Ο Τσάρος Νικόλαος Β΄ της Ρωσίας, καλά ενημερωμένος, προσπάθησε να σταματήσει την επερχόμενη σύγκρουση στις 8 Ιουνίου, στέλνοντας ένα ταυτόσημο προσωπικό μήνυμα στους βασιλιάδες της Βουλγαρίας και της Σερβίας, προσφερόμενος να ενεργήσει ως διαιτητής σύμφωνα με τις διατάξεις της Σερβοβουλγαρικής Συνθήκης του 1912. Ωστόσο η Βουλγαρία, θέτοντας όρους για την αποδοχή της ρωσικής διαιτησίας, αρνήθηκε οποιαδήποτε συζήτηση και έκανε τη Ρωσία να αποκηρύξει τη συμμαχία της με τη Βουλγαρία.

Οι Σέρβοι και οι Έλληνες είχαν στρατιωτικό πλεονέκτημα την παραμονή του πολέμου επειδή οι στρατοί τους αντιμετώπισαν συγκριτικά αδύναμες οθωμανικές δυνάμεις στον πρώτο Βαλκανικό πόλεμο και υπέστησαν σχετικά ελαφρές απώλειες, ενώ οι Βούλγαροι ενεπλάκησαν σε σφοδρές μάχες στη Θράκη. Οι Σέρβοι και οι Έλληνες είχαν χρόνο να ενισχύσουν τις θέσεις τους στη Μακεδονία. Οι Βούλγαροι είχαν επίσης κάποια πλεονεκτήματα, ελέγχοντας τις γραμμές εσωτερικής επικοινωνίας και εφοδιασμού.

Στις 29 (16) Ιουνίου 1913, ο στρατηγός Σαβόφ, με άμεσες εντολές του Τσάρου Φερδινάνδου I, έδωσε διαταγές για επίθεση εναντίον τόσο της Ελλάδας όσο και της Σερβίας χωρίς να συμβουλευτεί τη βουλγαρική κυβέρνηση και χωρίς επίσημη κήρυξη πολέμου. Τη νύχτα της 30 (17) Ιουνίου 1913 επιτέθηκε στον Σερβικό στρατό στον ποταμό Μπρεγκάλνιτσα και στη συνέχεια στον Ελληνικό στρατό στη Νιγρίτα. Ο Σερβικός στρατός αντιστάθηκε στην ξαφνική νυχτερινή επίθεση, ενώ οι περισσότεροι στρατιώτες δεν γνώριζαν καν με ποιον μάχονταν, καθώς τα βουλγαρικά στρατόπεδα βρίσκονταν δίπλα στους Σέρβους και θεωρούντο συμμαχικά. Οι δυνάμεις του Μαυροβουνίου ήταν μόλις λίγα χιλιόμετρα μακριά και επίσης έσπευσαν στη μάχη. Η βουλγαρική επίθεση αναχαιτίστηκε.

Τα σύνορα στα Βαλκάνια μετά τον Α΄ και τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο (1912–1913)

Ο ελληνικός στρατός σημείωσε επίσης επιτυχίες. Υποχώρησε σύμφωνα με το σχέδιο για δύο ημέρες ενώ η Θεσσαλονίκη εκκαθαρίστηκε από το υπόλοιπο βουλγαρικό σύνταγμα. Στη συνέχεια ο ελληνικός στρατός αντεπιτέθηκε και νίκησε τους Βούλγαρους στο Κιλκίς, μετά από την οποία καταστράφηκε η κυρίως βουλγαρική πόλη και ο πληθυσμός της εκδιώχθηκε. Μετά την κατάληψη του Κιλκίς η προέλαση του ελληνικού στρατού δεν ήταν αρκετά γρήγορη για να αποτρέψει την καταστροφή της Νιγρίτας, των Σερρών και του Δοξάτου και τις σφαγές Ελλήνων αμάχων στο Σιδηρόκαστρο και το Δοξάτο από τον βουλγαρικό στρατό. Ο ελληνικός στρατός μοίρασε τότε τις δυνάμεις του και προχώρησε σε δύο κατευθύνσεις. Το ένα τμήμα προχώρησε ανατολικά και κατέλαβε τη Δυτική Θράκη. Ο υπόλοιπος ελληνικός στρατός προέλασε στην κοιλάδα του ποταμού Στρυμόνα, νικώντας τον βουλγαρικό στρατό στις μάχες της Δοϊράνης και του Μπέλες, και συνέχισε την προέλασή του βόρεια προς τη Σόφια. Στα στενά του Κρέσνας οι Έλληνες έπεσαν σε ενέδρα της Βουλγαρικής 2ης και 1ης Στρατιάς, που μόλις είχαν φτάσει από το σερβικό μέτωπο και είχαν ήδη καταλάβει αμυντικές θέσεις εκεί μετά τη βουλγαρική νίκη στο Καλιμάντσι.

Στις 30 Ιουλίου ο ελληνικός στρατός υστερούσε πλέον αριθμητικά του βουλγαρικού στρατού, που προσπάθησε να περικυκλώσει τους Έλληνες με μια μάχη τύπου των Καννών, ασκώντας πίεση στα πλευρά τους. Ο ελληνικός στρατός είχε εξαντληθεί και αντιμετώπιζε δυσκολίες εφοδιασμού. Η μάχη συνεχίστηκε για 11 ημέρες, από 29 Ιουλίου ως 9 Αυγούστου, σε ένα ορεινό και δασωμένο λαβύρινθο πάνω από 20 χιλιόμετρων, χωρίς καμία έκβαση. Ο Έλληνας Βασιλιάς, βλέποντας ότι οι μονάδες που πολεμούσε ήταν από το σερβικό μέτωπο, προσπάθησε να πείσει τους Σέρβους να επαναλάβουν την επίθεσή τους, καθώς το μέτωπο εκείνο είχε πλέον αδυνατίσει, αλλά οι Σέρβοι αρνήθηκαν. Τότε έφτασαν τα νέα για ρουμανική προέλαση προς τη Σόφια και την επικείμενη πτώση της. Αντιμέτωπος με τον κίνδυνο περικύκλωσης ο Κωνσταντίνος συνειδητοποίησε ότι ο στρατός του δεν μπορούσε πλέον να συνεχίσει τις εχθροπραξίες, συμφώνησε με την πρόταση του Ελευθέριου Βενιζέλου και αποδέχτηκε το αίτημα της Βουλγαρίας για ανακωχή, όπως του είχε μεταφερθεί μέσω της Ρουμανίας.

Η Ρουμανία είχε κηρύξει επιστράτευση και κήρυξε τον πόλεμο στη Βουλγαρία στις 10 Ιουλίου (27 Ιουνίου), καθώς είχε προειδοποιήσει επίσημα τη Βουλγαρία από τις 28 (15) Ιουνίου ότι δεν θα παρέμενε ουδέτερη σε νέο Βαλκανικό πόλεμο, λόγω της άρνησης της Βουλγαρίας να παραχωρήσει το φρούριο της Σιλίστρας, όπως είχε υποσχεθεί πριν από τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο σε αντάλλαγμα της ρουμανικής ουδετερότητας. Οι δυνάμεις της αντιμετώπισαν μικρή αντίσταση και τη στιγμή που οι Έλληνες δέχτηκαν το βουλγαρικό αίτημα για ανακωχή είχαν φθάσει στη Βράζντεπνα, 11 χιλιόμετρα από το κέντρο της Σόφιας.

Βλέποντας τη στρατιωτική κατάσταση του βουλγαρικού στρατού οι Οθωμανοί αποφάσισαν να επέμβουν. Επιτέθηκαν και χωρίς αντίσταση κατάφεραν να ανακτήσουν την Ανατολική Θράκη με την οχυρωμένη της πόλη Αδριανούπολη, ανακτώντας μια περιοχή στην Ευρώπη ελάχιστα μεγαλύτερη από το σημερινό ευρωπαϊκό έδαφος της Τουρκίας.

Αντιδράσεις μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων κατά τους πολέμους

Οι εξελίξεις που οδήγησαν στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο δεν πέρασαν απαρατήρητες από τις Μεγάλες Δυνάμεις, παρόλο που υπήρξε επίσημη συναίνεση μεταξύ των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων για την εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που οδήγησε σε αυστηρή προειδοποίηση στα βαλκανικά κράτη, ανεπίσημα καθεμιά από αυτές υιοθέτησε διαφορετική διπλωματική προσέγγιση λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων τους στην περιοχή. Έτσι κάθε πιθανό αποτρεπτικό αποτέλεσμα της από κοινού επίσημης προειδοποίησης ακυρώθηκε από τα ανάμεικτα ανεπίσημα μηνύματα και απέτυχε να αποτρέψει ή να σταματήσει τον πόλεμο:

- Η Ρωσία ήταν κύριος υποκινητής της ίδρυσης του Βαλκανικού Συνασπισμού και τον είδε ως ένα ουσιαστικό εργαλείο σε περίπτωση μελλοντικού πολέμου ενάντια στον αντίπαλό της, την Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία. Αλλά αγνοούσε τα βουλγαρικά σχέδια για τη Θράκη και την Κωνσταντινούπολη, εδάφη για τα οποία είχε φιλοδοξίες από καιρό και για τα οποία είχε μόλις εξασφαλίσει μια μυστική συμφωνία επέκτασης από τους συμμάχους της Γαλλία και Βρετανία ως ανταμοιβή για τη συμμετοχή της στον επικείμενο Μεγάλο Πόλεμο ενάντια στις Κεντρικές Δυνάμεις.
- Η Γαλλία, που δεν αισθανόταν έτοιμη για πόλεμο κατά της Γερμανίας το 1912, έλαβε μια εντελώς αρνητική θέση ενάντια στον πόλεμο, προειδοποιώντας σταθερά τη σύμμαχό της Ρωσία ότι δεν θα συμμετείχε σε ενδεχόμενη σύγκρουση μεταξύ της Ρωσίας και της Αυστροουγγαρίας, αν προέκυπτε από τις ενέργειες του Βαλκανικού Συνασπισμού. Οι Γάλλοι, ωστόσο, απέτυχαν να αποσπάσουν τη Βρετανική συμμετοχή σε μια κοινή παρέμβαση για να σταματήσουν τη Βαλκανική σύγκρουση.
- Η Βρετανική Αυτοκρατορία, αν και επισήμως ένθερμος υποστηρικτής της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προέβη μυστικά σε διπλωματικές ενέργειες, που ενθάρρυναν την είσοδο της Ελλάδας στον Συνασπισμό για να εξουδετερώσει τη Ρωσική επιρροή. Ταυτόχρονα ενθάρρυνε τις βουλγαρικές φιλοδοξίες στη Θράκη, προτιμώντας μια Βουλγαρική Θράκη από Ρωσική, παρά τις διαβεβαιώσεις που είχαν δώσει οι Βρετανοί στους Ρώσους για την επέκτασή τους εκεί.
- Η Αυστροουγγαρία, που αγωνιζόταν για ένα λιμάνι στην Αδριατική και αναζητούσε τρόπους επέκτασης στον νότο σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ήταν εντελώς αντίθετη με την επέκταση οποιασδήποτε άλλης χώρας στην περιοχή. Την ίδια στιγμή η αυτοκρατορία των Αψβούργων είχε τα δικά της εσωτερικά προβλήματα με σημαντικούς Σλαβικούς πληθυσμούς που αγωνίστηκαν κατά του γερμανοουγγρικού ελέγχου του πολυεθνικού κράτους. Η Σερβία, της οποίας οι φιλοδοξίες για την κατεχόμενη από τους Αυστριακούς Βοσνίας δεν ήταν μυστικό, θεωρείτο εχθρός και το κύριο εργαλείο των ρωσικών μηχανορραφιών που ήταν πίσω από τον αναβρασμό των Σλάβων υπηκόων της Αυστρίας. Ωστόσο η Αυστροουγγαρία δεν κατάφερε να εξασφαλίσει γερμανική υποστήριξη για μια σαφή αντίδραση. Αρχικά ο Αυτοκράτορας Γουλιέλμος Β΄ είπε στον Αρχιδούκα Φραγκίσκο Φερδινάνδο ότι η Γερμανία ήταν έτοιμη να υποστηρίξει την Αυστρία υπό οποιεσδήποτε συνθήκες - ακόμη και με κίνδυνο ενός παγκόσμιου πολέμου, αλλά οι Αυστροούγγροι δίσταζαν. Τέλος στο Γερμανικό Αυτοκρατορικό Πολεμικό Συμβούλιο της 8ης Δεκεμβρίου 1912 συμφωνήθηκε ότι η Γερμανία δεν θα ήταν έτοιμη για πόλεμο τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 1914, γεγονός που γνωστοποιήθηκε στους Αψβούργους. Κατά συνέπεια δεν μπόρεσε να ληφθεί κανένα μέτρο όταν οι Σέρβοι αποδέχθηκαν το αυστριακό τελεσίγραφο της 18ης Οκτωβρίου και αποσύρθηκαν από την Αλβανία.
- Η Γερμανία, ήδη έντονα μπλεγμένη στην εσωτερική οθωμανική πολιτική, αντέδρασε επισήμως σε έναν πόλεμο κατά της αυτοκρατορίας. Όμως, στην προσπάθειά της να κερδίσει τη Βουλγαρία για τις Κεντρικές Δυνάμεις και βλέποντας το αναπόφευκτο της Οθωμανικής διάλυσης, σκεπτόταν την αντικατάσταση της Βαλκανικής περιοχής των Οθωμανών με μια φιλική Μεγάλη Βουλγαρία στα σύνορα της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου - μια ιδέα που βασιζόταν στη γερμανική καταγωγή του Βούλγαρου Βασιλιά και τα αντιρωσικά του αισθήματα.

το Παζάρι των Τιράνων γύρω στα 1900.

Ο **Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος** ήταν ένα συντριπτικό πλήγμα για τη ρωσική πολιτική στα Βαλκάνια, που εδώ και αιώνες είχε επικεντρωθεί στην πρόσβαση στις "θερμές θάλασσες". Πρώτον, σημάδεψε το τέλος του Βαλκανικού Συνασπισμού, ζωτικού σκέλους του Ρωσικού συστήματος άμυνας κατά της Αυστροουγγαρίας. Δεύτερον, η σαφώς φιλοσερβική θέση που η Ρωσία αναγκάστηκε να λάβει στη σύγκρουση, κυρίως λόγω της αδιάλλακτης επιθετικότητας της Βουλγαρίας, προκάλεσε μόνιμη ρήξη μεταξύ των δύο χωρών. Ως εκ τούτου, η Βουλγαρία επανέφερε την πολιτική της προς μια στενότερη συνεννόηση με τις Κεντρικές Δυνάμεις για ένα

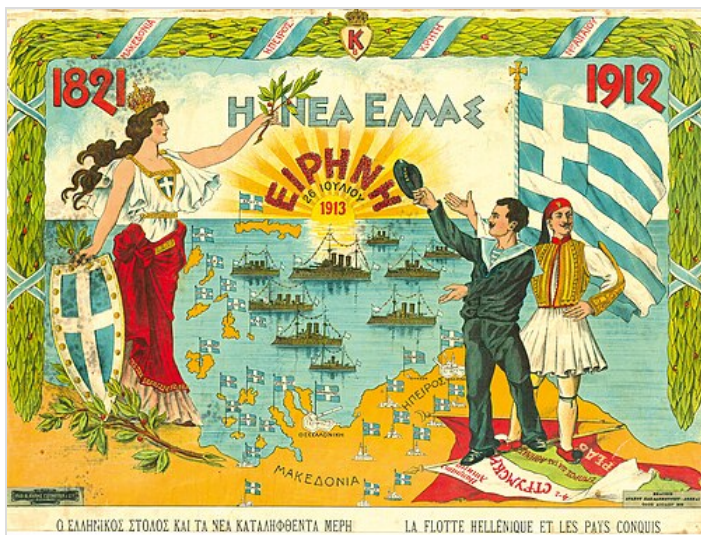
αντισερβικό μέτωπο, λόγω των νέων εθνικών της φιλοδοξιών, που στρέφονταν τώρα κυρίως κατά της Σερβίας. Έτσι η Σερβία απομονώθηκε στρατιωτικά από την αντίπαλό της Αυστροουγγαρία, εξέλιξη που τελικά οδήγησε τη Σερβία στον επόμενο πόλεμο ένα χρόνο αργότερα. Το 1913 η Ρωσία δεν είχε την πολυτέλεια να χάσει τον τελευταίο σύμμαχό της σε αυτήν την κρίσιμη περιοχή και έτσι δεν είχε άλλες εναλλακτικές λύσεις παρά να στηρίξει ανεπιφύλακτα τη Σερβία όταν ξέσπασε η κρίση μεταξύ Σερβίας και Αυστρίας το 1914. Αυτή ήταν μια θέση που την οδήγησε αναπόφευκτα, αν και απρόθυμα, σε έναν Παγκόσμιο Πόλεμο με καταστροφικά αποτελέσματα γι' αυτήν, αφού ήταν λιγότερο προετοιμασμένη (τόσο στρατιωτικά όσο και κοινωνικά) για το γεγονός αυτό από οποιαδήποτε άλλη Μεγάλη Δύναμη.

Η Αυστροουγγαρία ανησύχησε από τη μεγάλη αύξηση του εδάφους της Σερβίας σε βάρος των εθνικών της φιλοδοξιών στην περιοχή, καθώς και για την άνοδο του κύρους της Σερβίας, ιδίως στους Σλαβικούς πληθυσμούς της. Αυτή την ανησυχία συμμεριζόταν και η Γερμανία, που έβλεπε τη Σερβία ως δορυφόρο της Ρωσίας. Αυτό συνέβαλε σημαντικά στην προθυμία των δύο κεντρικών δυνάμεων να πάνε στον πόλεμο το συντομότερο δυνατό.

Τελικά, όταν μια υποστηριζόμενη από τη Σερβία οργάνωση δολοφόνησε τον διάδοχο του Αυστροουγγρικού θρόνου, προκαλώντας την Κρίση του Ιουλίου του 1914, κανείς δεν μπορούσε να σταματήσει τη σύγκρουση και ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Οι συνέπειες των Βαλκανικών Πολέμων

Ο σοβιετικός δημογράφος Μπόρις Ουρλάνις εκτίμησε στο *Voini I Narodo-Nacelenie Europi* (1960) ότι στον Α΄ και τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο σκοτώθηκαν 122.000, 20.000 από τραυματισμούς και 82.000 από ασθένειες.

Αφίσα της εποχής, σχετική με την εδαφική επέκταση της Ελλάδας.

Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος είναι για την Ελλάδα αντιστρόφως ανάλογος στα ωφέλη του σχετικά με τις απώλειες που προκάλεσε. Δηλαδή, με σχετικά μικρές απώλειες, η Ελλάδα διπλασιάστηκε εδαφικά. Αντίστοιχα και η Σερβία εκπλήρωσε όλους τους αντικειμενικούς στόχους της. Αντίθετα, η Βουλγαρία είχε πολύ μεγάλες απώλειες κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, ειδικά στο μέτωπο της Αδριανούπολης, σε μάχες εναντίον των Οθωμανών, ενώ συνοπολογίζοντας και τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, τον οποίο η ίδια προκάλεσε, δεν είχε τελικά μεγάλα εδαφικά κέρδη.

Το ελληνικό κράτος διπλασιάστηκε και σε έκταση και σε πληθυσμό με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν οι καλύτερες προϋποθέσεις για κοινωνική, πολιτική και οικονομική ανάπτυξη. Ταυτόχρονα άλλαξε

ριζικά και η δομή του πληθυσμού, τόσο για το νέο Ελληνικό κράτος όσο και στο κομμάτι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που αποσπάστηκε από αυτήν. Δηλαδή, στη θέση ενός ενιαίου οικονομικού χώρου ξαφνικά μπήκαν σύνορα, τα οποία επηρέασαν π.χ. τους νομάδες κτηνοτρόφους οι οποίοι ήταν συνηθισμένοι να μετακινούνται στον ενιαίο χώρο των Βαλκανίων. Ανάλογα επηρεάστηκαν οι Έλληνες έμποροι, που ήταν η

αστική τάξη της εποχής. Μια λύση ήταν η στροφή στη διοίκηση. Δηλαδή οι Έλληνες αστοί από έμποροι άρχισαν να μετατρέπονται σε δημοσίους υπαλλήλους και να τοποθετούνται στον διοικητικό μηχανισμό του νέου Ελληνικού κράτους στη θέση των αποχωρούντων Μουσουλμάνων.

Ταυτόχρονα μεγάλος αριθμός πληθυσμού μετακινήθηκε από όλες και προς όλες τις πλευρές. Υπολογίζονται σε περισσότεροι από 400.000 οι Τούρκοι που έφυγαν από την Οθωμανική, Ευρωπαϊκή αυτοκρατορία και πήγαν προς την Τουρκία. Γενικά κυρίως μετά τον Β' Βαλκανικό πόλεμο οι κάτοικοι των εδαφών της τέως Ευρωπαϊκής Τουρκίας αισθάνονται απειλούμενοι από τον αλυτρωτισμό των υπολοίπων εθνοτήτων και σε πολλές περιπτώσεις (κυρίως οι φτωχότεροι) ακολουθούν τα στρατεύματα του έθνους τους. Υπάρχουν φιλμ της εποχής που δείχνουν караβάνια Σέρβων, Βουλγάρων, Τούρκων ή Ελλήνων προσφύγων να ακολουθούν τα αντίστοιχα στρατεύματα μέχρι να ορισθούν τα τελικά σύνορα.

Η Ελλάδα δέχθηκε και άλλα κύματα προσφύγων λόγω των διωγμών που υπέστησαν οι Έλληνες στη Ανατολική Θράκη και τη Μικρά Ασία. Το Οθωμανικό κράτος ψάχνοντας υπεύθυνους για την ήττα ξέσπασε σε διωγμούς εναντίον των Ελλήνων. Υπολογίζονται σε περισσότερους από 100.000 οι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και αντίστοιχος αριθμός από τη Μικρά Ασία οι πρόσφυγες που εξαναγκάστηκαν να φύγουν μετά τις βιαιότητες.

Από κοινωνική άποψη με την ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης αλλά και της Μακεδονίας γενικότερα το Ελληνικό κράτος, από μονοεθνικό και αγροτικό, γίνεται ξαφνικά πολυεθνικό αλλά και λόγω της ενσωμάτωσης των νέων εδαφών αλλάζει κοινωνική δομή αποκτώντας περισσότερους αστούς και εργάτες. Ενσωματώνονται (μέχρι την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923) μεγάλες μάζες μουσουλμάνων, Εβραίων και σε πολύ μικρότερο βαθμό Σλάβων.

Η Μακεδονία πλησίαζε πιο πολύ στη Ευρώπη από τις υπόλοιπες περιοχές του Ελληνικού κράτους. Υπήρχαν αστικά κέντρα αμιγώς ελληνικά κέντρα αλλά και βλάχικα, όπως η Κλεισούρα όπου σε αντίθεση με την επαρχία του Ελληνικού κράτους ήταν εξοικειωμένοι με τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής, και βέβαια αυτό αντανάκλαται και στα ρούχα που φορούσαν. Στις αρχές του 20ου αιώνα οι νέες Ελληνίδες ακόμη και στα χωριά της Μακεδονίας δεν φορούν πλέον τα παραδοσιακά ρούχα και μάλιστα οι εύπορες αστές ντύνονται με την τελευταία λέξη της γαλλικής μόδας.

Δηλαδή το Ελληνικό κράτος αστικοποιείται και ταυτόχρονα «κληρονομεί» μεγάλες ομάδες εργατών λόγω των πολέμων της Μακεδονίας. Η Θεσσαλονίκη ήταν εκείνη την εποχή η πιο ευρωπαϊκή πόλη του Ελληνικού κράτους με μεγάλο εργατικό δυναμικό σημαντικό και αριθμητικά αλλά και από άποψη οργάνωσης (*federati6n*). Η *Federati6n*, η οποία είχε σαν βάση της, το εβραϊκό εργατικό στοιχείο, αλλά και ομοϊδεάτες Έλληνες, Τούρκους ή Σλάβους σε μικρότερα ποσοστά, είναι πλέον η πιο σημαντική εργατική οργάνωση που υπάρχει στο ελληνικό κράτος και θα δώσει τον μεγαλύτερο όγκο στο σοσιαλιστικό εργατικό κόμμα που υπήρξε πρόγονος του ΚΚΕ.

Οι μάχες των Βαλκανικών Πολέμων

Μάχες του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου

Βουλγαροοθωμανικές μάχες

Μάχη	Έτος	Βασίλειο της Βουλγαρίας Διοικητής	Οθωμανική Αυτοκρατορία Διοικητής	Αποτέλεσμα
Μάχη του <u>Κάρτζαλι</u>	1912	Βασίλ Ντέλοφ	Μεχμέτ Πασάς	Βουλγαρική Νίκη
Μάχη του Κιρκλαρελί (<u>Σαράντα Εκκλησιές</u>)	1912	<u>Ράντκο Δημητρίεφ</u>	Μαχμούτ Πασάς	Βουλγαρική Νίκη
Μάχη του Λουλέ Μπουργκάς (Αρκαδιούπολη)	1912	<u>Ράντκο Δημητρίεφ</u>	Αμπντουλάχ Πασάς	Βουλγαρική Νίκη
Μάχη του Μερχαμλί	1912	Νικόλα Γκένεφ	Μεχμέτ Πασάς	Βουλγαρική Νίκη
Ναυμαχία της Καλιάκρα	1912	Ντίμιταρ Ντόμπρεφ	<u>Χουσεΐν Μπέη</u>	Βουλγαρική Νίκη
Πρώτη Μάχη της Τσατάλτσα	1912	<u>Ράντκο Δημητρίεφ</u>	Ναζίμ Πασάς	Οθωμανική Νίκη
Μάχη του Μπουλαίρ	1913	<u>Γκεόργκι Τόντοροφ</u>	Φετχί Μπέη	Βουλγαρική Νίκη
Μάχη του <u>Σάρκιοϊ</u> (Περίσταση)	1913	Στίλιαν Κόβατσεφ	<u>Εμβέρ Πασάς</u>	Βουλγαρική Νίκη
Πολιορκία της Αδριανούπολης	1913	Γκεόργκι Βάζοφ	Γκαζί Πασάς	Βουλγαρική Νίκη
Δεύτερη Μάχη της Τσατάλτσα	1913	Βασίλ Κουτίντσεφ	<u>Αχμέτ Πασάς</u>	Βουλγαρική Νίκη

Ελληνοοθωμανικές μάχες

Μάχη	Ετος	Βασίλειο της Ελλάδας Διοικητής	Οθωμανική Αυτοκρατορία Διοικητής	Αποτέλεσμα
Μάχη του Σαραντάπορου	1912	Κωνσταντίνος Α΄	Χασάν Ταχσίν Πασάς	Ελληνική Νίκη
Μάχη των Γιαννιτσών	1912	Κωνσταντίνος Α΄	Χασάν Πασάς	Ελληνική Νίκη
Μάχη των Πέντε Πηγαδιών	1912	Σαπουντζάκης	Εσάτ Πασάς	Ελληνική Νίκη
Μάχη του Σόροβιτς	1912	Ματθαίοπουλος	Χασάν Ταχσίν Πασάς	Οθωμανική Νίκη
Εξέγερση της Χειμάρρας	1912	Σαπουντζάκης	Εσάτ Πασάς	Ελληνική Νίκη
Μάχη του Δρίσκου	1912	Ματθαίοπουλος	Εσάτ Πασάς	Οθωμανική Νίκη
Ναυμαχία της Έλλης	1912	Κουντουριώτης	Ρεμζί Μπέη	Ελληνική Νίκη
Κατάληψη της Κορυτσάς	1912	Δαμιανός	Νταβίτ Πασάς	Ελληνική Νίκη
Ναυμαχία της Λήμνου	1913	Σαπουντζάκης	Ρεμζί Μπέη	Ελληνική Νίκη
Μάχη του Μπιζανίου	1913	Κωνσταντίνος Α΄	Εσάτ Πασάς	Ελληνική Νίκη

Σερβοοθωμανικές μάχες

Μάχη	Ετος	Βασίλειο της Σερβίας Διοικητής	Οθωμανική Αυτοκρατορία Διοικητής	Αποτέλεσμα
Μάχη του Κουμάνοβο	1912	Ραντομίρ Πούτνικ	Ζεκί Πασάς	Σερβική Νίκη
Μάχη του Πρίλεπ	1912	Πετάρ Μπόγιοβιτς	Ζεκί Πασάς	Σερβική Νίκη
Μάχη του Μοναστηρίου	1912	Πετάρ Μπόγιοβιτς	Ζεκί Πασάς	Σερβική Νίκη
Πολιορκία της Σκόδρας	1913	Βασιλιάς Νικόλαος του Μαυροβούνιου	Χασάν Πασάς	Ανακωχή
Πολιορκία της Αδριανούπολης	1913	Στέπα Στεπάνοβιτς	Γκαζί Πασάς	Σερβική Νίκη

Μάχες του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου

Ελληνοβουλγαρικές μάχες

Μάχη	Ημερομηνία	Βασίλειο της Βουλγαρίας Διοικητής	Βασίλειο της Ελλάδας Διοικητής	Αποτέλεσμα
Μάχη Κιλκίς-Λαχανά	19-21 Ιουνίου 1913	Νικόλα Ιβάνοφ	Κωνσταντίνος Α΄	Ελληνική Νίκη
Μάχη της Δοϊράνης	23 Ιουνίου 1913	Νικόλα Ιβάνοφ	Κωνσταντίνος Α΄	Ελληνική Νίκη
Μάχη του Σιδηρόκαστρου (Μάχη της Βέτρινας)	26-27 Ιουνίου 1913	Νικόλα Ιβάνοφ	Κωνσταντίνος Α΄	Ελληνική Νίκη
Ανακωχή των Στενών της Κρέσνας	27-31 Ιουλίου 1913	Μιχαήλ Σαβόφ	Κωνσταντίνος Α΄	Ανακωχή

Βουλγαροσερβικές μάχες

Μάχη	Ημερομηνία	Διοικητές		Αποτέλεσμα
		Βούλγαρος	Σέρβος	
Μάχη της Μπρεγκάλνιτσα	30 Ιουνίου–9 Ιουλίου 1913	<u>Μιχαήλ Σαβόφ</u>	<u>Ραντομίρ Πούτνικ</u>	Σερβική Νίκη
Μάχη του Κνιάζεβατς	4–7 Ιουλίου 1913	Βασίλ Κούτιντσεφ	Βούκομαν Αρατσίτς	Βουλγαρική Νίκη
Μάχη του Πίροτ	6–8 Ιουλίου 1913			Σερβική Νίκη
Μάχη του Μπελογκρατσίκ	8 Ιουλίου 1913			Σερβική Νίκη
Πολιορκία του Βιδινίου (<u>Βίντιν</u>)	12–18 Ιουλίου 1913	Κράστιου Μαρίνοφ	Βούκομαν Αρατσίτς	Βουλγαρική Νίκη
Μάχη του Καλιμάντσι	18–19 Ιουλίου 1913	<u>Μιχαήλ Σαβόφ</u>	Μπόζινταρ Γιάνκοβιτς	Βουλγαρική Νίκη

Βουλγαροοθωμανικές μάχες

Μάχη	Ετος	Βουλγαρία Διοικητής	Οθωμανική Αυτοκρατορία Διοικητής	Αποτέλεσμα
<u>Δεύτερη Μάχη της Αδριανούπολης</u>	1913	<u>Μιχαήλ Σαβόφ</u>	<u>Εμβέρ Πασάς</u>	Πρώτη Ανακωχή
<u>Οθωμανική Προέλαση στη Θράκη</u>	1913	Βούλκο Βέλτσεφ	<u>Αχμέτ Πασάς</u>	<u>Τελική Ανακωχή</u>

Βουλγαρορουμανικές μάχες

Μάχη	Ετος	Βουλγαρία Διοικητής	Ρουμανία Διοικητής	Αποτέλεσμα
<u>Ρουμανική Κατάληψη της Δοβρουτσάς</u>	1913	<u>Φερδινάνδος Α΄</u>	<u>Κάρολος Α΄ της Ρουμανίας</u>	Πρώτη Ανακωχή
<u>Ρουμανική Προέλαση Νοτιοδυτικά</u>	1913	<u>Φερδινάνδος Α΄</u>	<u>Κάρολος Α΄ της Ρουμανίας</u>	<u>Τελική Ανακωχή</u>

Σημειώσεις

- 1: - Υπάρχει και η εκδοχή ότι το πρωτόκολλο υπογράφηκε περίπου την πρώτη πρωινή ώρα της 27 Οκτωβρίου, αλλά ο Μεταξάς έπεισε τον φιλέλληνα στρατηγό Ταξίν Πασά να σημειώσουν ως ημερομηνία την 26 Οκτωβρίου ώστε να συμπέσει με τον εορτασμό του πολιούχου άγιου της Θεσσαλονίκης Αγίου Δημητρίου, πράγμα που δέχτηκε.
- 1. Χρησιμοποιήθηκαν χωρίς να φέρουν τορπίλες
2. "Στρατιωτική Ιστορία νεώτερης Ελλάδος" έκδοση ΓΕΣ 1980

Δείτε επίσης

- Στολές και εμβλήματα των Βαλκανικών πολέμων (<https://web.archive.org/web/20081022161925/http://forum.uniforminsignia.net/viewtopic.php?t=3656>). (Αγγλικά)

Πηγές

- Kathimerini.gr (<https://web.archive.org/web/20120911162001/http://www.kathimerini.gr/kath/7days/2002/10/20102002.pdf>)
- Πινακοθήκη με θέμα τους Βαλκανικούς πολέμους (<http://www.hellasarmy.gr/page.php?page=gallery-balkaniki>) Αρχειοθετήθηκε (<https://web.archive.org/web/20111211154957/http://www.hellasarmy.gr/page.php?page=gallery-balkaniki>) 2011-12-11 στο Wayback Machine.
- Οι Βαλκανικοί πόλεμοι (<https://web.archive.org/web/20160818112223/http://www.istoria.gr/dec03/content04.htm>) (περ. Ιστορία)
- Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913) (https://web.archive.org/web/20090224211813/http://www.army.gr/html/GR_Army/press_office/1October2002/istoriko.html) από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού / ΓΕΣ
- Έκθεσις της Πολεμικής Ιστορίας των Ελλήνων*, έκδοση 1970 ΓΕΣ

Εξωτερικοί σύνδεσμοι

- Το χρονικό των Βαλκανικών πολέμων (<https://web.archive.org/web/20111211163004/http://www.kathimerini.gr/kath/7days/2002/11/03112002.pdf>) (pdf)

Ανακτήθηκε από "https://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Βαλκανικοί_Πόλεμοι&oldid=11331333"